

T. 3. L'EXPANSIÓ DE LA LLENGUA: DE LA DERROTA DE MURET (1213) AL COMPROMÍS DE CASP (1412).

24/nov./03

1. El regnat de Jaume I (1213–1276). L'expansió al País Valencià i a les Illes Balears.

A la derrota de Muret es va perdre la possibilitat d'expansió pels Pirineus.

L'any 1258 es fa el Tractat de Corbeil amb el qual Jaume I renunciava a tots els drets sobre Occitània llevat de Montpel·lier.

Aleshores els comtes catalans iniciaren la política d'expansió cap al sud i la Mediterrània. El primer lloc va ser les Illes Balears, sobretot Mallorca i Eivissa (aprox. p.124–127). Aquesta conquesta es va fer a iniciativa de la burgesia comercial barcelonina que sentia la necessitat d'acabar amb els pirates àrabs que es refugiaven a les Balears i que saquejaven els vaixells, i així fixar primeres bases marítimes sòlides.

Mallorca va ser conquistada el 1229, Eivissa el 1235 i Menorca ja fou pel nét de Jaume I, Alfons el Franc, pels repobladors dels sectors costaners de la Catalunya oriental sobretot de l'Empordà, encara que Eivissa fou repoblada per part de Tarragona.

Entre 1276–1343 es fa independent de la Corona d'Aragó el Regne de Mallorca (Mallorca, Menorca, Rosselló i Montpel·lier).

La Catalunya oriental estava més directament relacionada amb Roma a través d'Empúries, del mar o de la Via Augusta. En canvi, la Catalunya occidental no ho estava tant i per això no li arribaven les innovacions lèxiques, sobretot

Corder/ anyell; espill/ mirall; melic/llombrígol; junc/ joc.

Les formes occidentals coincideixen amb el llatí hispànic i les del català oriental amb el llatí gàl·lic.

Teoria estructuralista o anivellament entre estrats secundaris. Compatible amb la medievalista. La defensa **Alarcos – Llorach** (p. 132, aprox.).

A València hi ha tres estrats: oriental, occidental i aragonés i triomfa la forma que correspon a la majoria de parlants.

- a / e aragonés/occidental > triomfa

a neutra oriental

- e tancada tònica del ll.vg. > e tancada aragonés /occidental
- ll.vg. > e tancada / e oberta (oriental/ occidental)

> ie (aragonés)

Algú ha volgut trobar paral·lelismes entre el balear i el rossellonés: –ia(paciència), amb jo, però no hi ha res clar.

En passar aquests anys Mallorca es va reincorporar a la Corona.

L'expansió a les terres valencianes(p.129)

La iniciativa de conquerir València va ser dels nobles aragonesos per tal d'aconseguir una eixida al mar (segons el fur d'Aragó) perquè com que Catalunya tenia Balears, els aragonesos volien Vic però Jaume I va evitar-ho.

Els primers límits meridionals de Vic amb Castella es fixaren l'any 1244 amb el Tractat d'Almirra, signat entre els dos reis. Es va fixar el límit entre la línia que va de Biar –Bussot, nord a Catalunya i sud a Castella. En principi els àrabs no varen ser expulsats i constituïren la majoria de la població fins al s. XVI encara que el poder corresponia als cristians.

Al s. XVI els àrabs foren obligats a convertir-se però ells mantenien les seues creences, s'anomenaren moriscos. Finalment, el 1609 foren expulsats tots els moriscos de l'Estat Espanyol. En aquesta època es forma la conformació lògica de les terres valencianes: repartiment de terres de llengua catalana i terres de llengua aragonesa (conseqüència dels repobladors). Cal dir que fins que els àrabs no són expulsats hi ha el català, l'aragonès i l'àrab. Quan s'expulsen els moriscos hi ha parts que queden desertes i es produeix una nova repoblació interior i altres també exteriors, com La Marina (Tàrbena repoblada per mallorquins).

Llocs com Oriola, Elda, Asp, parlen actualment castellà des del s. XVI pel moviment de població, però sobretot de Múrcia (quan s'expulsen els àrabs).

A grans trets, al s. XIII ja queda fixada la diferència territorial de parla catalana i aragonesa. A pesar del límit entre Vic i Castella a Biar–Bussot es van produir assentaments catalans al sud, el Baix Vinalopó, Alacant, etc.

L'any 1264, vint anys després del tractat d'Almirra, hi hagué una revolta dels sarraïns de Múrcia, aleshores el rei de Castella, Alfons el Savi, ocupat en la revolta dels andalusos, demanà ajuda a Jaume I i va sufocar la revolta (1266<9 i va poblar les terres murcianes per catalans majoritàriament. Així ho notem a la crònica de R. Muntaner, 1325, quan diu que encara els murcians eren vers catalans.

A el Llibre de repartiment de Múrcia figura que el 63% de la població eren catalans, el 28% castellans i el 5% aragonesos.

Aleshores Jaume I conquista Múrcia però no la incorpora a la Corona d'Aragó, ara bé, entre 1296 i 1304 va pertànyer a la Corona d'Aragó, per Jaume II que anà demanant pels murcians però açò durà molt poc perquè el 1304 es feu el Tractat de Torrelles per a fixar els límits meridionals definitius del regne de València que es quedaren com actualment, al sud de Biar–Bussot, l'alacantí, el Baix Vinalopó, el Baix Segura, Valls del Vinalopó quedaren al regne de Vic (governació d'Oriola), la resta a Castella.

Amb tot, en el castellà actual de Múrcia trobem deixalles catalanes, ha quedat com un substrat del murcià, el panocho. Topònims castellanitzats: Cal Blaque, Los Abellones, Fuente de la Figuera, La Forca. Cognoms: Boj, Cegarra, Domene, Andreo, Arano, Barberán, Bezón, Gullén, Fortún.

2. Textos jurídics.

Durant el s. XIII tingué lloc el procés de traducció de textos jurídics i els dos textos més importats són els *Usatges de Barcelona* i *Els Furs de València*.

Usatges de Barcelona. És una compilació de lleis, de costums i de constitucions que es va fer al voltant de l'any 1150 (mitjan s.XII) en llatí. Els usaven els jutges. Es va compilar per a regular molts fets de la vida social que no estaven regulats en la legislació visigoda, representada pel *Liber Iudicorum* que amb la societat

feudal havia quedat antiquat. En aquest text apareix Ramon Berenguer I però es deixa veure que fou per a donar-li més antiqüitat però seria de l'època de Ramon Berenguer IV. Estan escrits originàriament en llatí i van ser traduïts al català a la primera meitat del s.XIII en el moment que els usatges passaren a aplicar-se a tota Catalunya, ja que en principi s'aplicaven només al comtat de Barcelona. Actualment es conserva una traducció en un manuscrit de la segona meitat del s.XIII.

26/nov./03

Furs de València. Es relacionen amb la necessitat de regular la situació jurídica del Regne de València, acabat de conquerir, i d' independitzar-lo, d'aquesta manera, de la jurisdicció catalana i aragonesa. Es van recopilar per primera vegada en llatí el 1261 i tot seguit van ser traduïts al català, abans que el rei Jaume I els juràs (l' 11 d'abril de 1261 Jaume I jura els furs i ho fa ja en català).

Abans de la redacció dels furs de València, al principi de la reconquesta de les terres valencianes es van aplicar altres legislacions. Les comarques que primer van ser conquistades se'ls va aplicar els Furs de Saragossa. Aquesta ordenació no va poder anar endavant a causa de les exigències dels nous pobladors de la ciutat de València que no volien aconseguir una major llibertat/ autonomia, volien una legislació pròpia i li ho van exigir al rei.

Açò és el que va motivar el naixement del dret valencià que tingué com a repercussió la creació de el *Costum* de la ciutat de València, que va ser atorgat pel rei Jaume I el 1240. Aquest text legal es va fer a partir del patró foral de Lleida, ampliat i millorat. Actualment no es conserva però el coneixem perquè les seues disposicions legals van després dels *Furs*. D'aquestes en podem destacar dues: 1. la que tendia a estructurar els territoris valencians com a un regne diferent del de Catalunya i Aragó, units tots ells per la figura del monarca però autònoms jurídicament, 2. unificar el dret, la moneda, els pesos i les mesures de tot el regne.

En un primer moment l'aplicació del *Costum* de València depenia de la voluntat del rei, és a dir, estava lligat a l figura del rei Jaume I per això la ciutat de València va tractar de que el *Costum* tinguera un caràcter irrevocable i Jaume I va accedir a aquestes peticions, que van ser recollides en un privilegi reial del 11 d'abril de 1261, en la celebració de les primeres Corts Valencianes, en les quals Jaume I va jurar els *Furs* i els *Costums* de València.

A partir d'ací ja es parla dels *Furs* perquè els *Costums* es van incorporar a aquests primers. Els *Furs* tenien un caràcter paccionat (de pacte entre el rei e les corts) i es van convertir en irrevocables per part del rei si no tenia consentiment de les corts. Va ser escrit originàriament en llatí i després es tradueix al català.

3. L'aparició de la prosa literària. Ramon Llull.

En el temps de Ramon Llull el català ja havia aconseguit un grau de maduresa considerable com es manifestava ja en els textos jurídics i en els textos historiogràfic. Però Llull el que va fer és convertir el català en una llengua definitivament apta per a la creació literària i la comunicació científica (teologia i filosofia).

Sobre la llengua de Ramon Llull es poden consultar els articles:

- Francesc de Borja Moll, 1957, Notes per a una valoració del lèxic de R. Llull, *Obres Essencials*, II.
- Badia Margarit i Borja Moll, La llengua de Ramon Llull, *Obres Essencials*, II.
- J. Martí i Castell, 1981, *El català medieval: la llengua de Ramon Llull*, Ed. Indesinenter, Barcelona.

Ramon Llull va ser qui primer va utilitzar el català en l'àmbit de la teologia i la filosofia i buscava també una finalitat estètica.

A més d'escriure en català va utilitzar també el llatí, l'àrab i el provençal. La producció escrita de Llull es

comprén entre el 1272–1315 i és majoritàriament en català, però també en llatí, en àrab i en provençal. Açò es deu a la situació de l'època, ja que aquestes llengües eren les que calia conèixer per a la finalitat apostòlica que ell s'havia plantejat: el món de l'escolàstica es feia en llatí (naix al s. XIII amb St. Tomàs D'Aquí); l'àrab el coneixia perquè a Mallorca hi havia un gran nombre d'àrabs i també per una necessitat per transmetre millor la paraula cristiana als àrabs (afavorir la missió apostòlica); i després el món de la poesia trobadoresca, en occità.

El que és novetat és que per escriure d'aquests temes utilitzara també el català, perquè era poc corrent utilitzar-lo en termes teològics i religiosos. Ho fa per un aspecte pràctic: per la voluntat d'apostolat (entre fidels que únicament coneixien el català).

L'àrab el va utilitzar també per tal d'afavorir la conversió dels musulmans predicant-los en la seua llengua. En aquella època, s.XII, es va posar de moda una literatura apologetico-polèmica contra els musulmans i els jueus. Aquesta literatura va tindre molta expansió a Catalunya. Un dels primers que la va conrear va ser Sant Ramon de Penyafort. També el mateix St. Tomàs d'aquí i també el frare català Fra Ramon Martí. Un exemple de Ramon Llull d'aquest gènere és el *Llibre de gentil i de los tres savis*. La majoria d'aquests autors escrivien les seues obres apologetico-polèmiques únicament en llatí, però la novetat de Ramon Llull és que ho va fer en àrab i en català.

El provençal, que correspon més a la seua joventut, que va ser el món dels joglars el més proper, el més familiar. Després de convertir-se a l'apostolat, al seu llibre *La vida coetània* ho explica. El que va fer va ser que després de convertir-se molts dels temes que havia fet servir en la vida cortesana, els va adaptar a la vida divina, és a dir, hi hagué una cristianització dels temes cortesans, segons el model de St. Francesc d'Asís (voluntat de paral·lelisme amb aquest). També va conservar de la poesia trobadoresca la voluntat retòrica, la voluntat estètica, però també amb un enfocament cristià.

La voluntat d'estil de Ramon Llull

Hi ha una voluntat d'estil en Ramon Llull, una reflexió sobre l'estil, és a dir, que no improvisa, és a dir, que hi ha en ell una teoria estètica. *Art amativa*, a aquest llibre diu que utilitza el català perquè els que no coneixien el llatí puguen entendre també la doctrina i també perquè els que saben llatí s'ensenyen també a parlar en català (voluntat idiomàtica, voluntat d'ennobrir l'idioma). Reconeix que el català no s'havia utilitzat mai en aquests temes i és conscient que no té prou vocables i proposa construir-ne per tal de fer el català apte en aquests temes. Per tant, consciència d'opció idiomàtica i voluntat d'estil, és a dir, construir un català estilísticament apte per a aquests temes. D'on trau els vocables que li fan falta? Utilitzarà préstecs del llatí i també utilitzarà els mecanismes de derivació lèxica.

Al *Llibre de contemplació en Déu* es troben formulades unes bases teòriques en les quals va plantejar una teoria de la bellesa de l'ordre i de les paraules basada en el seu significat. Ell és conscient del treball de creació especial amb unes dificultats que ja de superar.

La llengua de Ramon Llull

Modernització de la llengua per tractar aquests temes. Aquesta tasca és semblant a la que feu Alfons el Savi. El que fa és combinar elements cultes i elements populars de manera equilibrada.

- Els elements sintàctics cultes: es deuen als coneixements que tenia Llull de la gramàtica llatina i als coneixements que tenia dels recursos retòrics cultes dels tractats de retòrica.

Alguns mecanismes atribuïts al llatí: Llull utilitza algunes construccions llatines encalcades, ex. les construccions d'alguns verbs amb dos acusatius, Ans lo (CD) pregava que (CD) no li aucïès son fill; també utilitza datius típicament llatins, ex La misericòrdia de Déu no li (CI) podia perdonar; ús de la preposició a en el sentit llatí, ex. No us lexeds vençre als (a,ab) senyors corporals; utilitza també el subjuntiu de subordinació,

ex. E sabem que sots forma de pa sia (subj.) vera carn e vera sanch del cors de JC; utilitza moltes oracions de relatiu; també l'hipèrbaton; també enriqueix el català d'artificis retòrics que extrau dels tractats de retòrica llatins que coneixia, com: construccions paral·leles, oposicions de contraris, amplificació (comparació, enumeració).

- Els elements sintàctics populars: és a dir, que el català feia servir en la llengua parlada: anacoluts (voluntaris o no; frase que manca de coherència sintàctica), ex. Aquell rei per una mantida que dit a l'emperador li tolch l'emperador son regne; construccions impersonals de segona persona; repetició d'un que enunciatiu o completiu; fenomen de la parahipotaxi (coordinació supèrflua gramaticalment, ex. Con los tres reys viren Nostra Dona Santa Maria, *adoncs* devallaren de lurs cavalls.
- El lèxic: Francesc de Borja Moll ha fet un recompte del lèxic de R. Llull i troba que utilitza: un 52% de mots populars hereditaris del català (alguns d'aquests només es troben en Llull, com per exemple *fabregar*–*fabricar*–, *inveible*–*invisible*–, *maldeïdor*–*malparlador*–), un 20% de mots derivats dins del català(recursos que va utilitzar molt. Aquest és molt important per a la història del català ja que va representar la creació de noves paraules amb recursos propis com és l'ús de sufixos), un 18% de llatinismes (cultes) (va introduir gran quantitat de cultismes sobretot llatinismes. Amb els temes de l'escolàstica, normalment els introdueix sense adaptar) i un 1% de provençalismes.

1/des./03

Troben també llatinismes que Llull pren i no fa adaptacions: *explícite*, *tríplex*, *fortitudo*, *locus*. Uns altres préstecs que adapta mínimament, fonèticament: *prioritate*, *tercioritat*.

- Mots derivats amb sufixos, creació de paraules noves mitjançant la sufixació, poden ser sufixos nominals, adverbials, verbals...

Sufixos nominals:

–ABILE, IBILE > –able, –ible [possible] (formes cultes)

> –àvol, –ívol [possívol] (formes populars)

–ANTIA, –ENTIA > –ànsia (–ança) [*alegrança*]/ –ència (–ença) [*coneixença*]

–OSUM, –OSA > –ós, –osa Llull aplica aquest sufix a radicals adjectivals com *fecund* > *fecundós*. També per a indicar possessió completa, *bo* > *bonós*, *savi* > *saviós*, *ver* > *verós*. També per a expressar abundància, *abundós*, *ambdós*.

- Dins la derivació trobem es paraules estranyes: procés de derivació seguint els recursos de l'àrab. Va partir de 9 principis absoluts: bonea (bondat), granea, duració, poder, virtut, veritat, glòria, voluntat, saviesa. I d'uns principis relatius: diferència, concordança, contrarietat, començament, mitjà, fi, majoritat, igualtat, minoritat. A tots aquest conceptes aplica: acció, agent, pacient.

Amb els principis absoluts i relatius forma les famílies de paraules i a partir d'ací forma el quadre de les paraules estranyes:

	Concrets	Abstractes	Circumstancials
Agent potencial	magnificatiu	magnificativitat	Magnificativament
Agent actual	Magnificant	Magnificança magnificantment	Magnificantment
	magnificador		magnificadorament
Pacient potencial	magnificable	magnificabilitat	Magnificablement

Acció	Magnificar		
Pacient Actual	magnificat	magnificació	magnificadament

L'aportació que va fer R. Llull a la llengua es va avançar quasi un segle a la influència dels humanistes. Aquesta aportació de Llull no va ser aprofitada totalment.

Si va escriure en àrab va ser per la mateixa raó, per tal d'afavorir la conversió dels musulmans.

En el s. XIII es va posar de moda una literatura apologètico-polèmica contra els musulmans i jueus i a favor del cristianisme. Aquesta literatura va tenir molta expansió a Catalunya.

El provençal correspon a la seua joventut quan va escriure poesies d'amor cortés.

Després de convertir-se a l'apostolat en la seua obra *La vida coetània* relata com va decidir convertir-se a la fe catòlica. I molts dels temes utilitzats en la poesia cortesana els reprén a la manera divina segons el model de Sant Francesc d'Asís (segons el model del cavaller cristià). També va conservar de la poesia trobadoresca la retòrica i la plasma en els escrits religiosos.

L'estil de Ramon Llull

Hi ha una voluntat d'estil, una reflexió sobre l'estil, no improvisa sinó que reflexiona (hi ha en ell una teoria sobre l'estètica). Trobem una voluntat pràctica però també idiomàtica, envellir el català amb temes tan elevats. Ha de reconstruir el català, com el llatí, per a tractar els temes. Els vocables que li fan falta els trau del llatí i a més de mecanismes com la derivació lèxica.

En el *Llibre de contemplació en Déu* es troben formulades unes bases teòriques on planteja una teoria de la bellesa, de l'ordre i de les paraules basada en el seu significat. Hi ha la bellesa formal del contingut amb la bellesa formal de les paraules.

En el *Llibre de gentil* diu que ha d'utilitzar plans vocables perquè la seua obra siga entesa per un públic ampli.

3/des./03

4. La prosa històrica. Les Grans Cròniques.

La historiografia catalana naix al llarg dels segles XII–XIII, que és quan es produeix la conquesta de les terres àrabs amb la creació d'una consciència nacional.

Apareixen els crònics llatins catalans. Destaquen dues famílies:

- Família Rinipullense, que naixen al monestir de Ripoll, dades i notes que passaran a altres famílies.
- Família Barcinonense, naixen al voltant de Barcelona, fruit de la importància creixent de la ciutat i el clima d'optimisme per les conquestes de Ramon Berenguer IV.

Altres obres llatines escrites en aquesta època:

- *Gesta comitum Barcinoneusium et regnum Aragonum*. Punt de partida de la historiografia catalana posterior.

La relació entre el llatí i el català en Arnau de Vilanova

València 1238– Gènova 1311

És un altre exponent del retrocés del llatí. Arnau de Vilanova va ser metge i teòleg.

En aquest període la llengua catalana anava ocupant espais privats i públics ocupats pel llatí. A mesura que la burgesia anava convertint-se en la classe dominadora, el català ocupava llocs importants.

Aranu de Vilanova era un reformador religiós, els seus escrits van ser perseguits. L'obra mèdica la va escriure en llatí però la religiosa en català.

Va connectar amb altres reformadors com els franciscans i els beguins, perquè estava decepcionat amb altres corrents religiosos.

D'aquesta forma comença a escriure en català. Arnau de Vilanova era clergue però estava exclòs de la teologia oficial i això va fer que realitzara crítiques.

Les cròniques catalanes

Els precedents són les anteriors cròniques citades i en la poesia èpica.

Alguns paràgrafs de les cròniques serien versificacions de poemes èpics catalans, una de les fonts de les cròniques.

Per tant, les cròniques són el resultat de la tradició culta llatina (cronicons) i una tradició popular (poesia èpica llatina, cançons de gesta).

Les 4 grans cròniques catalanes són la de Jaume I, la de Bernat Desclot, la de Ramon Muntaner i la de Pere el Cerimoniós.

Propòsit comú de les cròniques:

- Justificar a posteriori les principals iniciatives dels reis catalans.
- Funció d'ensenyament o exemplicitat moral: ensenyar als successors dels reis l'ensenyament moral que s'extrau de la vida i de les accions dels reis de la corona d'Aragó.
- Funció de cohesió nacional al voltant de la monarquia, com a element cohesionador de tota la Corona d'Aragó
- Interés per a la història lingüística ja que representen una funció nova que adquireix el català. Així el català resulta dignificada, assoleix un camp culte com és el de la historiografia i al mateix temps la llengua guanya amb difusió (tenien un públic ampli).

Crònica de Jaume I o *Llibre dels feits*

Es presenta com a una autobiografia escrita en 1ª persona que comprés tota la vida de Jaume I (1207–1276).

Té algunes breus referències als regnats anteriors (del seu pare Pere el Catòlic i el seu avi Alfons el Cast).

Podem distingir 4 parts:

- 1ª part, 1208–1228: Es caracteritza perquè és poc detallada i incorre en alguns errors. Açò sembla indicar que ja havia passat un temps quan van escriure els esdeveniments.
- 2ª part, 1228–1240: Redacció més detallada açò indica que seria escrita poc temps després dels esdeveniments.

Miquel Coll i Aleuteri diu que la 1ª i 2ª van ser escrites en 1244 perquè dels els esdeveniments eren més

propers.

- 3^a part, 1242–1215: La narració torna a ser menys precisa, menys detallada i resumida, per tant també seria escrita en un moment allunyat dels esdeveniments.
- 4^a part, 1263–1276.

Nicolau d'Olwer diu que serien escrites en 1274. Seria escrita per Jaume I a excepció del pròleg i dels últims capítols perquè narren la mort del rei (s'atribueix a Jaume Sarroca, un suposat fill).

Apareixen apreciacions i aspectes que difícilment podria conèixer ningú que no fos Jaume I. Aspectes que no tenen transcendència per a la narració perquè indiquen aspectes domèstics de la vida del rei. Per això, la crònica és una narració històrica però també un llibre de memòries, narrada amb un to personal. Un altre aspecte de l'obra que confirma l'autoria del rei és la intenció justificada dels fets, es parla només d'aquells fets que contribueixen a engrandir la glòria del rei i no aquella que podria minvar la seua dignitat.

També perquè està redactada en 1^a persona del plural, nos, majestàtic.

També trobem un gran nombre d'aragonesismes infreqüent en altres obres de l'època. Açò corrobora l'autoria del rei perquè Jaume I en la seua joventut va passar molt de temps a Aragó (Martí de Riquer).

Una cosa és que ell siga l'autor i una altra cosa que el llibre haja estat redactat per secretaris o col·laboradors que escrivien dictats pel rei.

Rafael Ginebra diu que l'obra va ser un procés de redacció oral i açò explicaria la deixadesa gramatical d'alguns passatges del llibre. Aleshores la base gramatical és la visió personal del rei dels fets que li ocorregueren en la seua vida. Possiblement es va ajudar d'altres documents, cançons de gesta, poemes èpics, textos de la cancelleria, etc. I possiblement algun text historiogràfic llatí.

Va romandre després de ser escrit en el cercle familiar dels reis fins que Jaume II nét de Jaume I, va encarregar a un dominic, Pere Marsili, que fera una traducció al llatí de la crònica. Aquesta traducció va quedar acabada l'any 1313 i hi va encarregar aquesta traducció per potenciar la fama de Jaume I i de la Corona d'Aragó, i per obtenir la benedicció del Papa per a portar endavant la conquesta de Granada per tal d'assolir la fama del seu avi. Ha arribat fins a nosaltres a través de dues famílies de manuscrits:

- Manuscrit H, copiat el 1343 a Poblet per Celestí Pastorrens.
- Manuscrit C, copiat el 1380 a Barcelona per Juan de Basbostro. Tenia una destinació pública, a la ciutat de Mallorca. D'aquesta mateixa família deriva el Manuscrit D, una còpia per a regalar-la a la ciutat de València (1400), que presenta característiques dialectals valencianes.

Tant el manuscrit c/D procedeixen d'un text perdut (manuscrit a) que estava a l'arxiu reial i que devia ser una mena de text oficial, cancelleresc del Llibre dels fets, el text que utilitzava la Cancelleria Reial. En canvi, el manuscrit H, el més antic i el que conserva més text, vindria d'una altra família de manuscrits.

Tot açò va per la discrepància de si es va escriure en català oriental o en occidental.

Jordi Bruguera parteix del manuscrit A. Aquest manuscrit reflecteix unes característiques dialectals orientals (cal recordar que el copista era de la zona oriental de Catalunya), així creu que el català original de la crònica és l'oriental, sense perjudici que apareguen alguns trets occidentals que estan matisats per l'ambientació geogràfica i històrica dels fets narrats i també per la possibilitat migratòria d'alguns mots entre els diversos territoris de la llengua.

En canvi, **Coromines** afirmava el caràcter nord-occidental extrem del llibre, la crònica està escrita amb un

lèxic molt tenyit de la comarca de la Ribagorça (més occidental de Catalunya) i de les comarques que conviuen amb Aragó (recorda que Jaume I va passar la seua infància i jove en les terres frontereres de Catalunya i Aragó). Açò és una dada més per a afirmar l'autoria del rei.

Antoni Ferrando també opina el mateix en l'article (2001), *Aproximació dialectològica al Llibre dels fets* de Jaume I, publicat en l'Arxiu de Textos catalans antics, 20, a partir de l'anàlisi lingüística dels manuscrits C i H. Així arriba a la conclusió que l'obra estava escrita en un català occidental extrem, trets que no perteneixen al copista perquè era aragonés; com a aragonés no podia anyadir més trets i escriure amb trets oriental perquè anava destinat a Mallorca i a més l'escriu a Barcelona.

En el manuscrit H apareixerien trets orientals que s'expliquen pel copista que era barceloní. Tot i això apareixen alguns trets occidentals que s'expliquen per obra del copista i aquest manuscrit de poblet serien textos originàriament occidentals.

Crònica de Bernat Desclot

Centrada en la figura del rei Pere el Gran i escrita entre 1283–1288. No s'han trobat referències que apunten a l'autoria de Bernat Desclot però si per determinades característiques fa pensar que sí que fou un funcionari de la Cancelleria Reial a qui se li va encomanar poc després de morir Pere el Gran. Sabem que fou aquest perquè utilitza documents que devien pertànyer a l'arxiu reial i coneixia tot el funcionament de la monarquia. Realment li dirien Bernat Escrivà perquè s'ha trobat documentació d'ell i va morir el 1298.

En canvi, Miquel Batllori atribueix la crònica a un rossellonés anomenat Jaspert de Botorac. Tota la crònica es caracteritza per la impersonalitat de l'autor perquè es tracta d'exaltar la figura del rei (a diferència de la crònica de Ramon Muntaner). Si la comparem més en aquesta destaca una major objectivitat, exactitud en els fets narrats, narra esdeveniments favorables però també desfavorables.

Mentre que Muntaner cerca la glorificació de la monarquia, Desclot vol perpetuar la perfecció i exactitud dels fets.

Les fonts són similars a totes les altres cròniques: observació directa, observació als mateixos protagonistes dels fets, la poesia èpica, documents de la Cancelleria Reial. Hi ha fins a 22 manuscrits, el més antic és de finals del s.XIII, molt pròxim a l'original. En l'aspecte lingüístic sembla que està escrita en una varietat del nord-est de Catalunya.

Rossico creu que seria de l'antiga diòcesi de Girona: Estudi fonològic i complementari de la Crònica de Bernat Desclot, de 1983, Actes del III Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica. Les característiques dialectals serien molt diluïts de la llengua literària comuna, koiné, a la resta d'administracions locals i regionals. Per la llengua tant podia ser un autor com l'altre però més al primer pel seu dialecte oriental que no el segon que era rossellonés. Rossico no es decanta per cap autor.

Crònica de Ramon Muntaner

En aquests anys, a mesura que anava afermant-se la Corona d'Aragó açò repercutia en les conquestes polítiques i culturals i anava consolidant-se una consciència d'identitat nacional, entesa medievalment, com una comunitat lingüística. Aquest sentiment apareix en les 4 grans cròniques però sobretot en la de Muntaner.

R. Muntaner natural de Peralada (alt Empordà) en 1265 i va morir a Eivissa el 1336. Va estar en tots els territoris de parla catalana, de fet la crònica la va escriure a Xirivella. Ell mateix és un exemple d'aquesta consciència d'unitat nacional construïda al voltant de l'idioma el pusch bell catalanesch del món.

En tota la crònica trobem una fidelitat a la monarquia catalana, el seu objectiu és glorificar-la. És molt amic

de la hipèrbole en defensa de la monarquia. Apareixen moltes expressions fetes de la cultura popular.

Funcions que atribueix Muntaner al seu relat:

- memòria del passat
- exemple per al futur
- arxiu de consells bastits a partir dels relats històrics

Utilitza els fets d'acord amb la lògica de la seua vigència política, rebaixa les baixes dels seus, no canta de les derrotes, etc.

Per a ell la veritat és la lluita a favor d'uns convenciments polítics, no la precisió documental, és el monarquisme fervorós (exaltació de la dinastia).

Fonts:

- Memòria històrica com a testimoni i participant en els fets.
- La tradició literària.
- Les cançons de gesta.

A més, va escriure un sermó en vers que va incloure en la crònica, poema de caràcter èpic en el qual encoratja Jaume II a conquerir l'illa de Cerdanya. Té molts trets occitans d'acord amb la poesia del seu temps.

Bibliografia: Lola Badia, 1983, Veritat i literatura a les cròniques catalanes, *Tradició i modernitat*, València.

Crònica de Pere el Cerimoniós

Va iniciar-la al voltant de 1363–1368, està narrada també en el plural majestàtic.

Es basa en els fets de Pere el Cerimoniós però també anteriors (1319–1369).

De la redacció s'encarregaren els secretaris. Per a allò la història era molt necessària, una instrucció per als prínceps i els nobles gràcies a la seua exemplaritat moral. És també un instrument de propaganda política. Es basa en documents cancellerescos (és realista) però també està la intenció de propaganda de la monarquia.

10/des./03

5. La llengua de la poesia. Relació entre l'occità i el català.

La major part de l'obra poètica dels poetes catalans del s. XI–XIV està escrita en provençal. Possiblement també existiria una literatura oral en català que no s'ha conservat, d'una banda poesia lírica i també una poesia èpica o narrativa en català.

Són diversos els filòlegs que creuen açò, com per exemple **Milà i Fontanals**, que han vist en les cròniques catalanes alguns fragments de prosificacions de poemes èpics.

Ja al s. XIV tenim alguna composició en català de caràcter popular. Per exemple una on el rei Pere el Cerimoniós escriu al seu fill Joan oposant-se al casament amb Violant de Var. Aquesta composició està escrita en català i no en occità.

També **Anselm Turmeda** en l'obra *Cobles de la divisió del Regne de Mallorca* (1398), escrit també en català, sobre ser una composició poètica, utilitza el català i no el provençal.

Molts poetes de Catalunya van escriure la seua obra en occità: Cerverí de Girona, Jaume II el Just.

Jofré de Foixà va escriure les Regles de trobar (1290) per encàrrec del rei Jaume II amb l'objectiu de mostrar la correcció en l'art de trobar.

En aquesta obra hi ha una clara consciència de distinció entre el català i l'occità, és a dir, hi ha una presa de consciència lingüística entre els escriptors catalans. A pesar de tot s'utilitza l'occità perquè aquest era atribuït a la poesia i el català a la llengua parlada. Relació entre la temàtica i la llengua: temàtica cortesana > occità. Situació de diglòssia on hi ha una llengua que té un ús especialitzat (l'occità), mentre que el català, per convencions, no s'utilitza en aquest àmbit d'ús.

Aquesta situació es va mantindre també durant el s.XIV (després de la derrota de Muret). Açò cal entendre—ho pel prestigi que continuava tenint la poesia, també per la proximitat que hi havia entre l'occità i el català, també per l'artificiositat de la llengua poètica.

El 1323, Consistori de Tolosa (o de la Gaia Ciència), que tenia com a objectiu celebrar certàmens poètics i premiar poesies escrites en la llengua dels trobadors. Açò és l'origen dels Jocs Florals. També va fomentar que molts poetes catalans continuaren escrivint en occità. Aleshores es van escriure també tractats poètics, coincidint amb el Consistori de Tolosa, que havien de seguir els trobadors que volien participar en el certamen. El principal va ser el tractat *Leys d'amors*, que després es va fer una altra edició que es deia *Les flors dels Gay Saber*. Aquestes obres van tenir una gran divulgació per Catalunya i els poetes catalans van servir aquests tractats. Eren lleis retòriques i gramaticals que havien de seguir els trobadors.

A imitació del Consistori de Tolosa es va formar el Consistori de Barcelona (1393), que tenia també les mateixes característiques. Aquest consistori va tindre el suport dels reis de Catalunya i Aragó (Joan I va promoure la celebració d'aquests). Es va inspirar en les normes i l'esperit del Consistori de Tolosa.

Ara trobem una diferència entre aquests consistoris respecte a la poesia trobadoresca antiga (s. XII–XIII) que és la línia religiosa. Com a resposta de la Inquisició francesa que es va instaurar a Occitània després de la derrota de Muret, la poesia trobadoresca va optar per una línia més religiosa (poemes de tipus marià).

Els reis catalans, Joan I, Martí l'Humà, van participar i van col·laborar en el consistori de Barcelona.

Tot açò, per tant, afavoria l'ús de l'occità en la poesia i feia que no hi hagués una renovació poètica (al. S. XIV).

Els Trastàmars (s.XV). El primer, Ferran d'Antequera, continuà també igual; va introduir alguna reforma però en essència utilitza també la llengua dels trobadors.

A més, al s.XIV ja no són únicament nobles els que escriuen la poesia cortesana sinó que també els mateixos burgesos escrivien (notaris, juriconsults, curials, etc.)

Al s.XIV destaquem dues obres: el *Diccionari de rims* de Jaume March (1371) i el *Torsimany*.

Cada vegada el llenguatge trobadoresc es catalanitza més. Per tal de millorar el nivell de la llengua poètica es va escriure una sèrie de tractats amb un gran valor per a la història de la llengua catalana.

Pel que fa al *Diccionari de rims*, era un diccionari de la rima que té com a finalitat ajudar el poeta a l'hora de buscar les rimes. El que trobem és que utilitza un occità però molt catalanitzat; hi trobem molts mots genuïnament occitans.

El *Torsimany* no es sap exactament l'any en què es va escriure. Autor, Lluís Avenço. Té dues parts ben

diferenciades. La primera és una doctrina gramatical i retòrica que ha de conèixer tot aquell que vullga escriure poemes ajustats a la Gaia ciència. I la segona per t és un diccionari de rimes.

Una de les observacions interessant a la història de la llengua:

– consciència de la diferenciació idiomàtica que tenia Lluís Avençó. Situació de diglòssia; duplictat de l'ús lingüístic (poesia en occità i prosa en català).

– casos en què tradueix o explica alguns mots i adverteix sobre incorreccions en què cauen els poetes catalans quan escriuen en provençal. És interessant per veure les diferències entre el català i l'occità (serveix per contraposar-les).

Al diccionari de rimes trobem moltes informacions útils per a l'estudi d'ela història de la llengua catalana. Per exemple, trobem alguns fenòmens de fonètica popular (ex. aldeya < aldea); també de l'ensordiment d'ela palatal africada sonora (ex. metge, fetge > metxa, fetxa); parla també de la iodització (ex. fuya < fulla); de les diftongacions (ex. aulors < olors); en el lèxic recull formes populars (ringorango, vaivé, ista, fotre, etc.); també aspectes de la morfologia, etc. el que volia era donar compte dels fenòmens orals. La major part de mots corresponen al català. Tot açò indica com poc a poc anava catalanitzant-se la llengua dels trobadors. Ho trobem també en el poeta Andreu Febrer.

L'expansió mediterrània de la llengua catalana (cap.7)

Els ss. XIII–XIV són un moment d'esplendor d'ela Confederació Catalano–Aragones. Del 1276 al 1336 (en què governen Pere II el Gran, Alfons II el Franc, Jaume II i Alfons III), anys d'esplendor de la burgesia urbana catalana; puixança demogràfica i econòmica. Açò va tenir també interessos comercials i econòmics.

Aleshores, hi hagué una coincidència dels interessos d'ela burgesia catalana i dels de la corona (que eren polítics). També va afavorir açò la llengua catalana que va anar a nous móns i va entrar en contacte amb altres llengües i altres cultures.

Sicília. Pere II el Gran (fill de Jaume I) es va casar amb Costança de Sicília. Com a conseqüència d'aquest matrimoni va ser proclamat rei de Sicília el 1282. El seu fill, Frederic, va se després Frederic II en succeir-lo; germà d'aquest va ser Jaume II el Just; és a dir, dins la dinastia un fill va ser rei de Catalunya i Aragó i l'altre de Sicília.

El 1409 Martí l'Humà, rei de Catalunya i Aragó, va ser proclamat rei de Sicília i amb això Sicília es va reincorporar a la Corona d'Aragó.

Quin estatus tenia el català a Sicília? Era llengua oficial, juntament amb el llatí i el sicilià. Coromines ha estudiat la influència del català sobre el sicilià i troba: bica, carruaju, cairedda, aguzzinu, gargiola, cara, troni, sarraíno, sgarrari, imbolcari, caggiari, etc.

Sardenya. El 1297 el Papa Bonifaci VIIIé va atorgar a Catalunya i Aragó Còrsega i Sardenya. El 1323 es va iniciar la conquesta de Sardenya, que va durar fins a 1326.

Quin estatus lingüístic tenia el català? Hi havia una situació de trilingüisme asimètric que estava condicionat pels diferents àmbits d'ús. Les tres llengües eren el llatí, el sard i el català. El sard no tenia una tradició literària i això va afavorir l'expansió de l'ús del català en l'administració i en l'alta cultura. El sard va quedar relegat als usos administratius locals però en l'administració del Regne s'utilitzava el català i també en l'alta cultura, en canvi, la literatura popular s'escrivia en sard. A diferència de Sicília el català va arrelar, sobretot a la part meridional de l'illa (incloent la capital Càller), en canvi al nord no (l'Alguer).

Al sard actual apareixen una sèrie de préstecs d'origen català. Trobem lèxic referent a molts àmbits: els oficis,

pikkaperden, fusteri, ferrari, sabatteri; àmbit eclesiàstic, sa seu, prufesions, germandadis, iskolanu; àmbit de l'onomàstica, Bartomeu, Jordi, Pera; àmbit dels peixos, aranya, arengu, basutu, lisa; àmbit de la cuina, findeus, kaporada, etc.

L'Alguer. També va ser ocupat el 1354 pels catalans comandats pel mateix rei Pere el Cerimoniós. Aquesta ocupació es situa en el context de la guerra que van mantenir els catalans contra els genovesos pel domini de Sardenya, demostrant-los des d'aquell moment que hi hagué un repoblament de catalans a l'Alguer.

És l'única ciutat on hi hagué un repoblament de la ciutat per catalans. Es van donar cases a aquests repobladors catalans i el català perviu fins ara.

Atenes i Neopàtria. 1303–1388. El 1303 arriben els catalans comandats per Roger de Flor a Atenes i es van mantindre fins el 1388. Van fundar aquests dos ducats que primer van dependre de Sicília i el 1377 es van incorporar directament a Catalunya, és a dir, en temps de Pere el Cerimoniós, però el 1388 van caure en poder dels florentins. Durant aquests més de 80 anys el català va ser la llengua oficial dels ducats. Van escriure en català els Capítols d'Atenes (1380), text administratiu referent a la governació.

L'organització eclesiàstica la van fer també els clergues catalans. Totes les tropes catalanes que es mantingueren durant aquests anys a Atenes continuaren utilitzant el català encara que els grecs no la van utilitzar. Els de l'administració sí que havien de conèixer el català. Influència del català sobre el grec medieval tampoc s'ha estudiat massa. Coromines cita algun mot però pocs. El que sí sembla que va ser a l'inversa: influència del grec al català i del català a la resta de les llengües romàniques.

6. Vida civil i cultural a la segona meitat del s.XIV. Des del Regnat de Pere el Cerimoniós, Joan I, Martí l'Humà. Evolució del medievalisme a l'humanisme pre-renaixentista.

La major part de la cultura que es produeix durant el s. XIV s'inscriu en la ciència eclesiàstica, de les universitats i és una cultura en llatí.

Aportació novedosa que utilitza el català, com ho trobem? A través de la monarquia i sobretot de la Cancelleria Reial on trobarem un focus cultural en català i és a partir d'ací quan es pot parlar d'un humanisme escrit en català de forma habitual i que anirà incloent-se aquest humanisme a les nostres lletres.

15/des./03

Es tracta d'una cultura laica, que anirà a poc a poc afermant-se conforme la societat burgesa avança.

El regnat de Pere el Cerimoniós (1336–87) assenyala els inicis d'aquest nou estat de coses. Moltes vegades estimulat per ell mateix, comencen a traduir-se altres textos al català i pren importància la historiografia.

Ocupen un lloc important tots els escriptors, protonotaris, secretaris, que treballen en la Cancelleria Reial, traduir les obres més notables al català. Traduccions que posaren en contacte la cultura catalana amb l'Humanisme.

Comencen a traduir-se obres clàssiques al català. Joan I manifesta en una carta el seu interès pels autors llatins clàssics, l'any 1380.

Els clàssics llatins arriben a Catalunya a través de França i també per l'interès dels reis catalans per la cultura. L'altra gran influència per a l'humanisme va ser la cultura italiana, de Petrarca.

La Cancelleria Reial. Factor d'unitat idiomàtica.

Institució creada pels monarques per assumir tots els treballs de l'Estat. Des el s.XIII, temps de Jaume I, va prendre més importància.

Jaume I va disposar el 1238 que tota la documentació administrativa de València fos escrita en romanç. Jaume II va reorganitzar la Cancelleria. Va ser en temps de Pere el Cerimoniós quan es va fixar i consolidar la Cancelleria, a través de les ordinacions palatines es va reorganitzar la Cancelleria, l'any 1344.

Treballaven una sèrie de funcionaris, els més destacats eren els protonotaris i eren experts en redacció llatina, coneixien l'*Ars dictandi* (manuals de redacció llatina que usaven a les cancelleries i notaries). Van crear na prosa catalana inspirada en el llatí. Tots els funcionaris tenien una formació llatina per tant utilitzen un català llatinitzat.

Dues influències:

- Influència del llatí com a primera llengua administrativa.
- Influència conscient per la voluntat d'ennobrir el català de Pere el Cerimoniós.

El procés de llatinització de la prosa catalana el podem datar en temps de Pere el Cerimoniós, dues èpoques:

- Forta llatinització de manera que els textos catalans segueixen la forma llatina, imitadora de l'estil llatí. Sotmetiment al model llatí.
- S'inicia cap a l'any 1380 en què es produeix un canvi en l'estil literari de la Cancelleria. I es va generalitzar en els regnats de Joan I, Martí l'Humà.

Poc a poc els funcionaris de la Cancelleria van alliberant-se dels manuals llatins, el català va alliberant-se del model llatí. Van inspirant-se en els clàssics llatins i no tant en l'*Ars dictandi*.

Tenim un estil llatí humorístic, a partir d'ací podem parlar de l'inici de l'Humanisme en terres catalanes, l'any 1380.

La Cancelleria Reial es converteix en un fons de renovació cultural i cada volta hi ha un català més equilibrat; va alliberant-se del sotmetiment del llatí.

Aquesta transformació de l'estil es manifesta en (Jordi Rubió i Balaguer):

- Imitació d'elles regles del ritme llatí, però adaptant-les en allò que era possible al català.
- Cultismes i llatinismes.
- Desviació de l'ús del ritme propi de l'*Ars Dictandi*.

Açò ho trobem en les administracions dels regnes i municipats; comencen a imitar la llengua de la Cancelleria.

17/des./03

Bibliografia: Influència de la sintaxi llatina en la Cancelleria catalana del s.XV, VIIé Congrès Internacional de Lingüística Romànica, 1957.

Característiques que trobem en la prosa catalana dutes de la influència del llatí:

- Tendència a escriure l'adjectiu separat.
- Complement separat del verb i avantposat el verb.
- Infinitiu separat del verb regent.

- Participi separat del seu auxiliar, fins i tot en els temps compostos: no y haver jamés, no sabem per quina causa, entés.
- Oracions contruïdes en infinitiu, que hui són oracions subordinades.

Un altre aspecte destacat de la Cancelleria és la unificació de la prosa catalana, es va convertir en el model a imitar per a tots els usos cultes. Es va formar una espècie de llengua literària comuna, Koiné, model de la llengua cancelleresca. És una llengua molt uniforme, amb poques particularitats dialectals.

La prosa humanista. Bernat Metge

Bernat Metge (1340/46–1413). Funcionari de la cort dels reis Joan I i Martí l'Humà. Es considera com l'introduïdor de la prosa humanista en la literatura catalana.

La seua prosa està inspirada en els clàssics llatins; no va fer una traducció literal dels clàssics, sinó una interpretació.

No és igual la prosa que utilitza en les primeres obres com l'ús que fa en els següents llibres, més depurada. Llibres com: *Llibre de fortuna e prudencia* (1381), *Valter e Griselda* (1388), prosa humanista basada en els clàssics llatins.

Va saber adaptar el llatí humanista al català, sense llatinitzar-lo.

En *Valter e Griselda* es poden trobar dos tipus d'estil: el primer és una carta, to de prosa solemne semblant al que usaven els funcionaris de la Cancelleria, acostumats a escriure en llatí ciceronià; carta escrita a Isabel de Guimerà. El segon estil és el que apareix en la narració prosa més senzilla. En aquesta part diem que Metge segueix el *Resum Senitum* de Petrarca però interpretant-lo, crea una expressió més àgil.

Una altra de les virtuts de la prosa de Bernat Metge és la seua precisió. Els personatges són nomenats pel seu nom, que el seu discurs siga clar no utilitza pronoms. Això és una herència professional, llenguatge administratiu.

Lo somni (1399). Obra inspirada en els clàssics llatins, Ovidi, Ciceró, elements de Boccaccio. És una obra plenament humanista. No és una traducció de cap obra, sinó una interpretació dels clàssics; trobem traduccions de fragments d'obres clàssiques.

En els llibres 3r, 4t. Trobem un discurs més àgil, estils més vius i realistes.

Bernat Metge va fer ús del català, el romanç, per a parlar de temes filosòfics, abans escrits en llatí.

Era un escriptor minoritari, soles intel·lectuals, aristòcrates, alta burgesia, pel seu tipus de llenguatge. Va introduir cultismes, llatinismes alguns procedents del llatí clàssic i altres procedents del vocabulari filosòfic, jurídic.

La prosa moralista. Antoni Canals, Francesc Eiximenis i Felip de Maula.

Antoni Canals (València, 1352–1419). Frare dominicà i va seguir una línia de pensament que pretén conciliar el classicisme i el cristianisme; adaptar el classicisme dins dels paràmetres del cristianisme. Estigué molt ven considerat per part dels reis Joan I, Martí l'Humà; això es degué per la forma que tenia de traductor i coneixedor dels clàssics llatins.

De les obres que va traduir destaquen:

- *Dictorum factorumque memorabilium*, Valeri Màxim. Proporcionar exemples morals als seus contemporanis, fet a través de les virtuts dels antics romans.
- *De providencia*, Séneca. L'Humanisme es Antoni Canals era intrumental, un instrument d'apostolat; humanisme de tipus formal, però transmet idees del cristianisme medieval. Va traduir els clàssics amb un propòsit didàctic. El lèxic ha estat estudiat per **Emili Casanova**, *El lèxic d'Antoni Canals*.

Troben tres tipus: lèxic de la Cancelleria, lexemes cultes que prenia dels textos llatins, vacables populars de fora de la Cancelleria, arabismes, variants formals de caràcter popular.

L'11% del lèxic és occidental i solament 7 paraules són valencianes. No podem dir que utilitza una variant en el lèxic. El que trobem com a novetat és la introducció de vocables de les classes populars de la ciutat de València, inici d'actualització del lèxic. Aquest inici d'actualització es desenvoluparà al llarg del s. XV, el lèxic català passarà a ser iberoromànic.

La llengua que utilitza Canals, com tots els autors del s.XV, és una llengua formal. Diu que ha modificat l'estil del Valeri Màxim, més d'acord amb el gust humanista.

L'any 1395 apareix la traducció del Valeri Màxim. Apareix per primera vegada el terme llengua valenciana, sense oposar-ho a llengua catalana. Açò obeeix a la consciència de personalitat política, jurídica que tenia el Regne de València. Sentiment de pàtria petita. Nom que era afalagador, que s'usava davant dels reis. Açò ens duu a fer referència al concepte de llengua a l'Edat Mitjana; parlar propi d'una comunitat natural o administrativa.

No hi ha una oposició entre dos sistemes lingüístics: català–valencià, sinó una proclamació de la ciutadania valenciana.

Al s.XV a Mallorca comencen a emprar-se altres vocables, Ferran Valentí (1444). El terme llengua valenciana es va usar més després de la Guerra Civil de Catalunya 1467–1472. Abans d'Antoni Canals, ss. XIII–XIV, el que preval és el terme de nació, que s'identificava amb la llengua. Per tant, la comunitat nacional era la comunitat lingüística.

En un sermó que fa Sant Vicent Ferrer l'any 14 es dirigeix als serrans, fent referència a al comunitat nacional; eren catalans tots aquells que parlaven català.

La primera documentació del nom català es troba a la Marina Alta.

7/gen./04

Francesc Eiximenis manifesta una actitud medieval, amb característiques contràries a l'Humanisme, en el fons i en la forma (Llengua i estil) l'estil seu és més popular, evita l'artifici retòric dels escriptors humanistes. Vull parlar comunament, grosserament a vegades.

Els seus llibres van dirigits a persones simples, lligues i sense grans lletres. Una llengua popular i expressiva, sobretot en els diàlegs, això contrasta per exemple amb Antoni Canals, ja que aquest es dirigeix a un públic cortesà: lletraferits, etc.

Cal no oblidar quem a pesar de tot, és literatura que precisa un artifici qu ela fa diferent a la llengua parlada.

Fa manifestacions sobre la consciència lingüístic dels valencians, ja que encara que era de Girona s'estableix a Valènciaa en El Regiment de la cosa pública (1385), ens ha arribat en una edició de 1499 (incunable), tot el que apareix en aquesta edició podria estar manipulat. Eiximenis fa una proclamació d ela consciència de la varietat dialectal del valencià, sobretot en els aspectes fonètics i lèxics però sense referir-se a cap

secessionisme lingüístic, darrere d'açò hi ha un desig d'afalagació a les autoritats.

En aquest llibre fa també una referència a la consciència política del Regne de València respecte als altres estats de la corona d'Aragó, sense ablidar les arrels històriques catalanes.

Felip de Malla: era canonge i predicador de la cort, de gran renom, en la Barcelona de finals del s. XIV i principis del s. XV. El podem comparar amb Antoni Canals, el seu referent més pròxim. Utilitza una llengua més treballada i influïda pel llatí, amb molts llatinismes lèxics i sintàctics.

Atribuïa gran importància a les cites dels clàssics grecollatins. Anava d'acord amb l'ideal humanista. Igual que Canals, fa una valoració cristiana dels clàssics, llegeix els clàssics des d'un punt de vista cristià. Aquesta és una manera medieval, per això no es considera humanista.

Sant Vicent Ferrer: defensor de l'esperit medieval i crític amb l'humanisme. Propugnava un moralisme antiintel·lectual cristianament contra Plató i altres clàssics, situant els filòsofs grecs en l'infern.

Es dirigia a les masses populars i la gent senzilla que era aliena a l'Humanisme, que no hauria entrés una llengua rebuscada, per això la seua llengua és molt simple i intel·ligible, evita els ornaments.

Pretén commoure el poble i fer-se entendre per aquests per tal de poder fer-los arribar millor el missatge cristià, per això utilitza el llenguatge del poble.

Els sermons corrents són una font interessant per a estudiar la llengua popular de l'època.

Es basa en les autoritats cristianes: la Bíblia, els pares de l'església (sants) i la teologia.

Així, com en els exemples que extrau de la realitat quotidiana, amb els quals il·lustra les veritats doctrinals.

Els sermons de St. Vicent Ferrer ens han arribat de forma indirecta, solen arribar perquè el predicador abans de predicar feia un esborrany (en general), però en el cas de St. Vicent no, ens han arribat perquè uns escriptors transcrivien els seus sermons, s'anomenaven reportadors o eren percebudes així pels reportadors, però sembla que eren prou fidels.

G. Schib, 1977, Els sermons de St. Vicent Ferrer, dins *Vocabulari de St. Vicent Ferrer*, Actes del III Col·loqui de Llengua i Literatura Catalanes, Barcelona.

Notes per a un estudi de l'oratória vicentina, dins *Obres Completes de Joan Fuster I*.

Notes sobre la llengua:

Morfologia verbal: apareixen tres elements morfològics interessants:

- present subjuntiu en –o: jo canto (Morella, Alcalà de Xivert i pròpies del català nord-occidental).
- 1ª persona Pres. Ind, desinència o: jo recomano;

També trobem la desinència e: jo cante

També la desinència 0: jo pens

- desinència –e de 3ª persona

Aquests trets apareixen per dos possibles explicacions ja que St. Vicent era de València:

- que siga una característica de la llengua dels escrivans, podrien ser de dialectes amb aquestes zones (Maestrat?). Açò és difícil d'imaginar.
- que en realitat aquestes siguen les formes que deia St. Vicent. Segons Coromines aquestes formes en el s.XV no eren rares en el valencià.

Aquestes formes, almenys algunes, són formes que no han tingut un bon acolliment en la llengua cancelleresca, que les considerava col·loquials. Per tant, podrien ser trets col·loquials del català occidental.

Açò ho trobem en la forma *u > cantau* (forma popular) i també *cantats* (forma culta).

En la sintaxi també es veu el caràcter popular: oracions curtes, utilitza els pronoms adverbials *en*, *hi* i els pronoms personals.

Fa un gran ús de les interjeccions: exclamacions i onomatopeies per donar vivacitat a la llengua

Pel que fa al lèxic ha estat estudiat per Schib:

- mots diminutius amb un valor afectiu
- doble sufix diminutiu *ol/eta*
- augmentatius i despectius
- frases fetes i proverbis
- paraules que són preferiblement valencianes: *rabosa*, *aplegar*...
- alguns castellanismes: *vellaco*, *perro*, *ganados*, etc.

Do de llengües de St. Vicent, expliquen com un miracle que en valencià l'entengueren en tots els països. Molts romanistes pensen que la comunicació seria possible perquè les llengües en eixa època estaven més pròximes, a més, el predicador introduiria alguns termes de la llengua de la nació on predicava, la gestualitat i la vehemència facilitaríen també la comunicació.

Així pensen Sanchis Guarnier, Martí de Riquer, Nadal i Prats. També hi ha la possibilitat que estudia **Antoni Ferrando** en l'article *Vicent Ferrer predicador poliglota de l'Europa occidental*.

Hi ha un testimoni en forma de carta (1405) a Gènova, està escrita en francès i diu que quan St. Vicent arriba a Itàlia i comença a predicar en llengua italiana St. Vicent coneixia el castellà, francès, occità, aragonés i també nocions de l'italià. Per tant, es podria acceptar lingüísticament als seus auditoris. Segons Ferrando coneixia totes les llengües i introduiria algun terme en català.

Troblem textos que no són literaris però que són també una font per estudiar la llengua col·loquial: llibres de cuina, de medicina, receptaris.

També tenim l'article de Joan Miralles i Montserrat Per a una tipologia del català col·loquial a l'Edat Mitjana, dins *Actes del XIé Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura catalanes*, que estudia sobretot els llibres de processos judicials.